

ima, katera skrbno varuje, kakor pravi, na korist sadnim drevesom; eno teh mravljišč je zdaj 5—6 let staro čez 1 meter široko; na nobenem mestu celega vrta niso drevesa tako čista vsega mrčesa, kakor tu, in nikjer jabelka tako ne rodijo, kakor tu; res je, da se mravlje piškavih jabelk, hrušek itd. rade lotijo, zdravih pa ne; zato je to, če ljudje mislijo, da so mravlje sadju škodljive, le zgolj domišlija; piškavo ali črvivo sadje pade z dreves brez mravelj. Če v črvivem sadju nahajamo mravlje, ne smemo misliti, da so one krive črvivosti, ne, ne, one lezejo v piškavo sadje le zato, da ondi črve lovijo. Zanimivo je tudi to, kar Friderik Müller poroča iz Brazilije, kakor ondi mravlje „Imbavba“ drevo varujejo škodljivih žaželk; Belt je nekaj enacega zasledil pri akacijah.

Tedaj vrtnarji! ne preganjajte mravelj, marveč varujte jih svojemu drevju na korist.

Laneno seme dobra živinska krma.

Dobro laneno seme se lahko dobro prodá, po slabem semenu pa ne bo dobrega prediva. Zato je bolje, da se tako seme za krmo porabi, ki živini dobro tekne in se z njim drugo žito prihrani.

Goveda se dadó z lanénimi prešami (Leinkuchen) dobro in hitro odebeliti (spitati), čese jim jih na dan po 2 do 2½ kila poklada. Kjer pa iz lanénega semena ne morejo prešati olja, naj se seme kuha, in kuhano s kako drugo krmo vred govedom daje po 1 kilo na dan. Mladim prascem, ki se ne redijo dobro, se tudi pomaga s kuhanimi lanénimi prešami ali kuhanim lanenim semenom. Breje krave lože teleta storijo in bolje molzejo, če se jim par tednov pred teletenjem daje kuhanega lanenega semena. Junicam, katere imajo prvokrat tele imeti, naj se 4 dni pred teletenjem vsak dan pol litra kuhanega lanenega semena daje. Sicer pa je kuhano laneno seme tudi zdravilo pri vnetih čevah in pomaga, če je živina zapečena.

Laneno seme je vsakako za krmo več vredno kakor lanene preše, v katerih moknati del ostane, olje pa je bilo izprešano. Zato gospodar le sam sebi na škodo dela, če lan, ki za seme ni dober, prodá namesti da bi ga za živinsko krmo porabil.

Zapomnite si to, gospodarji!

Muhe v hlevih.

Če je veliko muh v hlevu, so one velika nadloga živini, da ne more mirno jesti in ne mirno počivati. Edina gotova pomoč — pravijo „Puč. Nov.“ — proti tej nadlogi so lastavice, če si gnjezdo napravijo v hlevu. Zato naj gospodarji delajo na to, da privabijo onih tičic v hlev, kjer naj nekoliko desk vodoravno (horizontalno) pribijejo pod stropom, da si lastavice morejo gnjezdo napraviti.

Gospodarske novice.

* V Eppanu na južnem (Laškem) je županstvo tičji lov za tri leta prepovedalo, in to zato, ker so Lahi taki norci na male tiče, da vsako leto vse polovijo in snedó, zaradi tega pa so se gosnice in drugi mrčesi tako pomnožili, da so sadna drevesa in druge rastline vse polne onih požeruhov. Od zdaj naprej tedaj ne sme 3 leta nobeden nobenega tiča vjeti, pa tudi ne na prodaj ga prinesiti, če noče biti ostro kaznovan. Prav tako!

* V srednjih državah Amerikanskih so pridelali zimske pšenice obilo, — pomladanska pšenica pa je v več krajih po vremenskih ujimah veliko škodo trpela.

* Prepoved, da se konji ne smejo prodajati v tuje dežele, je vlada Avstrijska zdaj preklicala.

Podučne stvari.

Kako naj stariši izreajo svoje hčerke.

Na to vprašanje odgovarja nek Amerikansk časnik tako-le:

Izobrazite jih dobro; naučite kubati, prati, šivati, krpiti, plesti, da bodo znale obleko same narediti in zašiti; učite jih dobro peči in recite jim, da se po dobro narejenih jedilih mnogo dá prihraniti apotekarskih stroškov. Učite jih, da goldinar ima 100 krajcarjev, in da to je prava varčnost, ako se manj potrosi, kakor skupi, in da taki, ki več izdajo, kakor dobijo, pridejo na beraško palico. Učite jih, da priprosta obleka je lepša obleka in lepše stoji, kakor svilena, ki ni plačana. Učite jih, da je polno in okroglo lice več vredno, kakor 50 jetičnih krasotic; učite jih, naj nosijo dobre močne čevlje. Recite jim, da se obraz pokvari z lepotilom in modercem na zadržuljo. Vlíte jim zdravo ljudsko pamet, zaupanje v samega sebe; učite jih marljivim biti in pobožnim. Dajte jih, če imate za to denarja, učiti glasbe, slikarstva in drugih znanosti, a ne pozabite jim reči, da za žene so to le postranske reči. Recite jim, da peš hoditi je bolje, kakor voziti se. Učite jih, da vse prezirajo, kar je prazno. Učite jih, da srečnega zakona ne naredi ne čast ne denar moža, ampak edino njegov značaj. Ako so se vse to naučile, pustite jih potem brez vse skrbi, da se možijo, ako kdo pride po nje, in verujte, da bodo dobre in poštene žene.

Jezikoslovne stvari.

Ali u ali v.

Kakor reka naprej teče, tako se tudi jezik vedno bolj razvija in oglaja. Slovnica, ta je le nekaj jez, ki jezik varuje nepravilnosti. Ker si sem ter tje prizadevamo, da bi jeziku dali čedno in pristojno obleko, pravijo nekateri, da se nam tujci posmehujejo. No, to so tujci; oni se nam ne posmehujejo toliko zaradi tega prizadetja, ampak nam samim, slovenskemu narodu sploh. Na take ljudi se ne moremo ozirati, dasi nas pitajo s „philologische nation“. Da! to je naša čast! Zato se je pa tudi naš jezik v čuda malo letih, ko so drugi trebali stoletja, tako izobrazil, ukrepil in razvil, kakor noben drug jezik na svetu ne. Med vsemi, tudi med slovanskimi jeziki, se je naš jezik ohranil dosedaj najbolj čistega. Drugi jeziki težavno iztrebljajo tuje besede, naš je pa tako drzen, da se jih celó poprijema, se ve da, velikrat brez najmanje potrebe.

Marsikaj smo že v slovnico sprejeli, zlasti od Srbohrvatov, in dokaj nedostatnega. Sprejmimo še to, kar je zares potrebno; ne, sprejmimo od svojega naroda — kaj pa? — to-le malenkost: u mesto v; zavoljo tega se nam ne bode slovstvo podrlo, pač pa še le podrlo. Pri nas in pri Čebih, ki pa v tem niso posneme vredni, opravlja črka v dve službi: vokala in konsonanta, na primer, voda, v vodo, kar ne gre, da bi razne glasove pisali z enakim znamenjem. Ločimo to tudi mi, kakor izborna ločijo Srbohrvati in drugi Slovani.

Navajam pa za to svoje priporočanje te-le razloge: 1) staroslovenščina ni tako pisala, ker je to stvar ločila; 2) prvi pisatelji novoslovenščine so to razločevali, pisavši v; 3) tudi novejši pisatelji so tako delali, pi-

savši u, glej na pr. Rozmanovo katehetiko „u Celovcu 1855“, kar pa trma drugih slovníkov ni hotela posnemati; menda se jim je zdel u preveč pravoslaven; 4) naš narod govori u, narod pa je tu merodajen, a ne le prosti narod, nego i omikanci izgovarjajo u, ne v, že zarad blagoglasja, ako tudi samim sebi nasprotovaje pišejo v; 5) se ohrani prava izreka, kajti Štajarski Slovenci, prevzeti nemškega upliva, napak izgovarjajo v kakor trdi f, na pr. faljub, f mizi, zdraf itd., kar bi se ne godilo, ko bi se ta glas pisal s posebnim in svojim pravim znamenjem; 6) se za znaten korak približamo Hrvatom in Srbom, dasi je to slovo videti le malega pomena; 7) imajo tudi drugi Slovani slično ločilo. Poljaki imajo za naš glas u, ki ga napak in nerodno zaznamljamo z v, angleški široki w, kateri bi se tudi nam priporočal, ko bi se malosrčniki ob-nj ne spodtikali; 8) ker uvedba tega razločevanja in pisanja ne prizadeva nikakih tegob in nikomur, niti pisateljem niti črkostavcem; 9) ker ni prav nobene potrebe, da bi pisali v za u.

Ugovarjalo bi se, da v pri glagolih, na pr. všteti, ušteti, je vendar potreben, že zarad razločevanja. Jaz pa mislim, da ne in sicer zato, ker tukaj ni prav za prav nobene razlike in zato je tudi narod ne dela; ako hoče pa razločevati in je to zares potrebno, onda pravi: ušteti se. Kaj se bode kmet še le na podlagi nemškega jezika učil, kdaj ima v slovenščini pisati všteti ali ušteti, ako njegov izgovor tega ne loči? Če bi pa utegnil v takem izgovoru nastati kak dvoj: vpeljati *ein-*, upeljati *ent-führen*, tedaj se ga narod ogiblje in rajše pravi odpeljati. Srbohrvati, neimajoči tega tankolasnega razločevanja, se vendar v svojih pojmovih in v preciznem izražanju nikdar ne motijo. Pa kdor ima rad to rogovilo in pa polglasni e, no, naj se mu ne pregovarja to veselje! Raje naj bi se pesnikom privoščila ta licentia, kedar so s kakim zlogom v zadregi.

Čudno bi bilo pa res, da bi drugako pisali, drugako pa izgovarjali, kakor počnejo smešni Angleži, ne le v slovstvu, ampak tudi v dejanstvu, ki so se grdo pridušali, da „Turska mora cela biti“, pa so vendar si na tihem najlepši kos odkrhnili, samo zato, da bode Turska „cela“ ostala!

„Novice“ se od nekdanj ne ustrašijo tekoj rabiti, kar je dobro, naj tudi v prihodnje pišejo drugim za lep zgled u mesto v, ako nečejo biti prehitene, zakaj uveren sem do dobra, da se bode pisalo tako, vsaj u ima pri nas domovinsko pravico. *)

M.

Ozir po domovini.

Popotne črtice.

(Dalje.)

Popevanje pastirjev me je tako mikalo, da sem še le pri mostu čez Kolpo zapazil, da nisem na pravi

*) Navedeni predlog, da bi Slovenci pisali u povsod, kjer izgovarjamo u, ne pa v, je resnega prevdarka vreden, — zato smo radi vzeli pričujoči članek v svoj list, ki se sicer ne briga za marsikake druge neopravičene novotarije, o katerih je gotovo, da so le ephemeride. „Novice“ so že pred 20 leti toliko pisale o bližanji slovenščine hrvaščini (srbščini), o potopu slovenščine v hrvaščino in o občnem jeziku slovanskem, da nočejo dandanes prazne slame mlatiti. Naukom zdrave pravilnosti pa so listine „Novic“ zmirom odprte, zato so, kakor gori rečeno, rade dale prostora pričujočemu članku, želeče, da bi nam strokovnjaki „sine ira“ a „studio“ svojo misel razodeli o predlogu pisateljevem, ki se sklada s tem, kar trdijo Metelko, Potočnik, Janežič v svojih slovnica, da se v slovenščini u izgovarja kot u v nemščini, v pa kot w.

Vred.

poti. To zapazivši poprašam moža, ki mi pride naproti, moram li iti v Metliko nazaj, ali pa je druga pot do ceste proti Črnomlju.

„O le idite tu preko reke, pota ne morete zgrešiti, je sicer mnogo stez, a vse peljejo na ono cesto“, je odgovor prijaznega moža.

Tedaj zavijem po njegovem poduku na desno, in slednjič po mnogih križempotih dobro razgret in potèn pridem vendar na Črnomaljsko cesto. Solnce hudo pripeka, vetriča nobenega. Pridem do mosta čez Lahinjo. Tu je selo z imenom Primostek. Voda sama je podobna Krki in Kolpi, temna, globoka, počasi tekoča, znana zarad velikih dobrih rakov. Od tod do Podzemlja je še vroča pot, kamor sem prišel še le ob enajstih. Oglasim se brž pri svojem prijatelju gosp. župniku, ker pa ga ni bilo doma, stopim v bližnjo krčmo.

Gostilničarju je na obrazu videti, da je žid, a govori prav dobro hrvaški. V krčmi je še par ljudi in ko zazvoní poldne, vzamemo vsi pokrivala raz glav, tudi žid. Je li molil ali ne, in če je, kaj je molil, ne vem; a delal se je tako, kakor da bi molil.

Ko je odzvonilo, pride prijazni gosp. župnik in popraša, če ni bilo nekega gosposkega človeka tu. Predno pa še more gostilničar odgovoriti, zagleda mene in me pelje k sebi. Obedovali smo v lopi na zračnem vrtu, od koder je lep razgled čez Kolpo po Hrvaški zemlji. Bili smo dobre volje, jaz posebno zavoljo izvrstnih rakov iz Lahinje, dobrega domačega vina in živahnega pogovora. To je življenje, če je vse domače, vse narodno! Srce ti res izkipí prave srčne radosti.

Po kosilu se vdam prijazni ponudbi gospoda župnika, da narediva kratek sprelet v Adlešiče, od kodar mi je do Črnomlja ravno tako daleč, kakor od Podzemlja. Dva majhna, a brza konjiča naju vlečeta naglo čez bogato polje po cesti ob Kolpi. V Gribljah naju ustavi župan, priprost mož, ki mene pozná in nama postreže s kozarcem „rujnega“ vina, potem se spustita konjiča zopet v tek in se vstavita še le, ko jima je moj in župnikov prijatelj, spoznavši naju, svitlega obraza odprl vrata na župnikov dvor. Zopet so nam pretekle popoldanske ure le prenašlo; rad bi bil jaz ostal pri svojem prijatelju po duhu in peresu, a mudilo se mi je v Črnomelj, od kodar sem hotel na vsak način drugi dan še priti v Semič. Britko je človeško življenje, ker ima vsak svojega gonjača.

Ker je pot od Adlešič do Črnomlja pusta in precej dolga, pošljem po Požeka. Kdo je Požek? Župan Adleški, dobro izveden mož, bralcem „Novic“ že znan po spisih o tamošnjih krajih, čvrsta oseba, odlikuje se posebno z jasnim, reznim izgovarjanjem slovenskih besed. Najprvo pride v svoji belo-kranjski obleki, in ga pije z nami kozarec; potem pa gre po svojega konjiča in pride nazaj v „gosposki“ obleki. Jaz sem možaka spoznal že pred dvema letoma, zato sem se tudi ta pot prav rad peljal z njim, ker vé pot kratiti z raznimi pripovedkami iz tega oddaljenega kraja. Poslovivši se od prijateljev zlezem na voz, Mijo požene konja in tako drčiva o mesečni noči proti Črnomlju.

Ura je bila menda že deset odbila, ko zagledava nekaj lučic. „To je Črnomelj“ — reče moj voznik in kmalu potem se pripeljeva v mesto ter zavijeva v čitalnico, ki je že od nekdanj v „gradu“. Jaz sedem k prijateljem, ki so si o milem večeru izvolili vrt za gostilno sobo, Mijo Požek pa odrine s svojim konjičem kmalu proti domu.

Tudi tu je bila novica o mobilizaciji razburila vse mesto, ker je več mladenčev raznih stanov imelo v rokah list, da morajo v 24 urah odriniti. Zato se je tudi tu pogovor vrtil večidel okoli tega. Vendar smo

*